

Vetoamus: Suomeen tarvitaan ikääntyneiden kuntoutus- ja toimintakykyohjelma

Suomessa ikääntyvien kuntoutusta ja toimintakyvyn tukea toteuttavat hyvinvointialueet, mutta myös yksityiset palveluntuottajat ja järjestöt. Kuntoutuksen toimintamallit vaihtelevat alueittain ja palvelujen toteutuminen on satunnaista. Ikääntyvät ovat keskenään eriarvoisessa asemassa sen suhteen, saavatko he tukea toimintakykyensä ja kuntoutumiseensa.

Hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohja rapautuu. On selvää, ettei hyvinvointipalveluihin käytetty rahoitus voi lisääntyä samassa suhteessa ikääntyneiden määrän kasvun kanssa. Väestöennusteiden mukaan yli 65-vuotiaiden osuus Suomessa kasvaa lähes 26 prosenttiin vuoteen 2023 mennessä. Vuoden 2040 ennuste on, että yli 300 kunnassa eläkeläisiä on yli viidesosa asukkaista. Myöhäiskeskä-ikä on tullut uudeksi elämänvaiheeksi ja se ajoittuu ikävuosiin 65–74. Samalla yli 85-vuotiaiden ihmisten määrä kasvaa nopeasti. Kuntoutuksen toimintatapoja on välttämätöntä muuttaa ja ottaa käyttöön uusia konsepteja.

Tarvitsemme Suomeen ikääntyvien kuntoutus- ja toimintakykyohjelman, jossa kootaan yhteen tulokselliset ja vaikuttavat toimenpiteet ja kuntoutusmuodot sekä koordinoidaan ikääntyvien kuntoutusta koskevaa kansallista kehittämistyötä ja tulosten levittämistä eri puolille Suomea.

Kuntoutus kannattaa inhimillisesti ja taloudellisesti

Vauramon ym. (2017) tutkimusten mukaan maksamme kuntoutuksen puutteen vuoksi vuosittain yli puoli miljardia euroa ylimääräisiä kustannuksia. Kuntoutuksen vähäisyys tai puuttuminen ikääntyneen väestön palveluissa on yksi keskeinen ongelma Suomessa (Jansson ym. 2022). Tämä muodostaa myös eettisen haasteen. Miksi emme edistä ikääntyneiden kuntoutusta ja toimintakykyä, vaikka toiminnan hyödyistä on tutkimuksellista näyttöä?

Ikääntyvien tulee saada yhdenvertaisesti esimerkiksi kuntoutusohjausta, toimintakyvyn arviointeja ja arvioinnin pohjalta toteutettuja yksilöllisiä kuntoutussuunnitelmia.

Kuntoutus ja toimintakyvyn ylläpitäminen liittyvät kaikkeen toimintaan – ikääntyneillä erityiset painopisteet

Kuntoutus ja riittävä toimintakyky liittyvät kaikkeen toimintaamme. Kuntoutus kattaa fyysisen, sosiaalisen, psyykkisen ja kognitiivisen toimintakyvyn osa-alueet.

Ikääntyneiden kohdalla erityisiä huomioitavia asioita kuntoutumisessa ovat liikkuminen, ravitseminen, uni sekä sosiaalinen ja fyysinen asuinympäristö. Kuntoutukseen kuuluu myös ikääntyneen toimintaympäristöjen monipuolinen kehittäminen. Kuntoutus ei tue pelkästään kuntoutujaa, vaan on tärkeä osa lähipiirin hyvinvoinnin edistämistä.

Muistisairaiden ikääntyneiden osuuden kasvaessa tarvitaan muistia tukevaa kognitiivista kuntoutusta. Muistisairaudet ovat eteneviä neurologisia sairauksia, jolloin toimintakyvyn ylläpitäminen ja tukeminen on erityisen tärkeää. Suurin osa muistisairaista asuu kotihoidossa, jolloin kuntoutusta ja toimintakyvyn tukea tarvitaan myös omaisille. Myös yksinasuvien muistisairaiden mahdollisuuksia kuntoutumiseen on tuettava.

Kuntoutuksen uudistamiskomitean lähtökohdat ikääntyvien kuntoutus- ja toimintakykyohjelmalle

Kuntoutuksen uudistamiskomitean mietinnössä (2017) on kolme tärkeää ehdotusta ikääntyvien kuntoutuksen kehittämiseksi:

1. asiakas- ja palveluohjauksen toimintamallin käyttöönotto kaikkialla Suomessa ikääntyvien palveluissa,
2. kotikuntoutuksen käyttöönotto sekä sen lisääminen osaksi asiakas- ja palveluohjausprosessia sekä
3. sotaveteraanien kuntoutuksesta kertyneen osaamisen hyödyntäminen ikääntyvien avokuntoutuksessa.

Vastuu komitean ehdotusten käyttöönotossa on pitkälti hyvinvointialueilla. Kuntoutusasiat ja kuntoutuksen kehittäminen edellyttävät kansallista koordinaatiota. Olemassa olevat vaikuttavat toimintamallit on saatava leviämään. Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa korostetaan vaikuttaviksi arvioitujen toimintamallien käyttöönottoa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Tämä koskee myös kuntoutusta.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on luonteva taho johtamaan kansallista ikääntyvien kuntoutus- ja toimintakykyohjelmaa. Ministeriöön tarvitaan kuntoutuksen koordinaation vakituinen vastuhenkilö.

Esityksemme ohjelman keskeisiksi sisällöiksi

1. Kootaan yhteen tulokselliset ja vaikuttavat ikääntyvien kuntoutumista ja toimintakykyä tukevat toimintamallit ja sosiaaliset innovaatiot hyvinvointialueilta, kunnista, Kelasta, järjestöistä ja yksityisiltä palveluntuottajilta.
2. Painotetaan hyvinvointialueiden ohjauksessa ikääntyneiden toimintakyvyn ja itsenäisen selviytymisen merkitystä sekä vahvistetaan alueiden järjestämisvastuuta ko. kohderyhmästä.
3. Lisätään tietoisuutta ikääntyvien oikeudesta kuntoutukseen. Kootaan yhteen kuntoutusmahdollisuudet ja välitetään tätä koskevaa tietoa hyvinvointialueille, kuntiin, järjestöihin ja ikääntyville ihmisille (mm. vanhusneuvostojen ja järjestöjen kautta).
4. Edistetään ikääntyvien kuntoutusta koskevaa TKI-toimintaa ja tehdään toiminnan tuloksia näkyviksi viestinnässä, tilaisuuksissa jne.
5. Tuetaan erillisrahoituksella vaikuttavien ikääntyvien toimintakykyä ja kuntoutusta koskevien toimintamallien kehittämistä, käyttöönottoa ja valtakunnallista levittämistä. Kohdennetaan rahoitusta julkiselle, yksityiselle ja kolmannelle sektorille sekä niiden yhteishankkeisiin. Toteutetaan myös kokeiluja ja pilotteja entistä tuloksellisempien toimintamallien aikaansaamiseksi.
6. Toteutetaan ohjelman toimeenpanon ajan laajamittaista yhteistyötä ministeriöiden, Kelan, hyvinvointialueiden, yksityisten palveluntuottajien, kuntien ja järjestöjen kanssa esimerkiksi ohjausryhmä- tai muulla työskentelyllä. Otetaan eri tahot mukaan jo ohjelman valmisteluun.

Helsingissä 26.9.2023

Vetoomuksen allekirjoittajat

Soile Kuitunen
Toimitusjohtaja
Miina Sillanpään Säätiö

Arja Laitinen
Vt. toimitusjohtaja
Hyvinvointiala HALI ry.

Pekka Anttila
Johtaja
Kuntoutusinstituutti, JAMK

Minna Vienola
Puheenjohtaja
Kuntoutuksen toimialayhdistys KTAY ry.

Katariina Suomu
Toiminnanjohtaja
Muistiliitto

Marja Kinnunen
Toiminnanjohtaja
Tule ry.

Anni Lausvaara
Toiminnanjohtaja
Vanhustyön keskusliitto

